

συμβαίνει συνήθως, όσάκις ζητούμεν ν' ανακαλύψωμεν ώς άλήθειαν ούχι τό τί έστιν, αλλά τό ό,τι έπιθυμούμεν.

[Ήπιται τό τέλος]

Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

Α΄.

Διά τās συναντήσεις τών φίλων άπαιτείται νά προηγηθώσι διαπραγματεύσεις ώς διά τās τών μοναρχών. — Αί άκροάσεις άποδείκνυνται κώλυμα — Ό έπισημότερος έν Βερολίνω ίατρός και ή χαλεπωτέρα άσθένεια. — Σχέδια άσφαλή συγχύζονται πρός όνειροπολήσεις. — Η προσχώρησις τής Ιταλίας εις τήν βερολιναίαν συμμαχίαν. — Ανακωχή... έμποροπραξιών — Νέαι θεωρίαι περί έπικρούσεως και άκρούσεως. — Τα σχέδια πραγματοποιούνται. — Ποδ όδηγοσι δύο προσκλήσεις. — Τα τελευταία έπι τής γής Μαμμούθ. — Τα μαλάκια τών περιηγητών. — Όρισμός σπουδαίου — περιηγητού. — Νέου είδους θερμοκρασία. — Αναλογία πρός τόν Θουκυδίδην και συμπέρασμα.

Έπι έν όλόκληρον έτος έκυφορείτο τό σχέδιον τής έν Ιταλίā συναντήσεώς μου μετά φίλου πολυφιλήτου, άποκατεστημένου εκεί. Διότι ένθυμούμαι, ότι μόλις τῷ άνήγγειλα τήν έν Βερολίνω έγκατάστασίν μου, εκείνος έρριψεν άμέσως τήν ιδέαν ταύτην εις τό μέσον, ώς πυροτέχνημα. Τόσον πολύ έδιψώμεν άμφοτέροι νά ιδώμεν άλλήλους, ώστε τό πυροτέχνημα έλαμψεν, ώς βολίς έν τῷ στερεώματι. «Καταβαίνεις μέχρι Ρώμης, μοι έγραφεν, ώς περί του άπλουστέρου τών πραγμάτων, αναβαίνω μέχρις αύτης και ούτω συναντώμεθα έν τῇ κοιτίδι τής Τέχνης». Και είποντο περιγραφαί τών θεληγέτρων τής συναντήσεώς μας. «Ό,τι έμέλλομεν νά ιδώμεν έστολίζετο διά χρωμάτων λαμπρών, και ό φίλος μου άπαριθμῶν έν ταίς έπιστολαίς του όσα έμελλε νά μοι έπιδειξή έν Ιταλίā, παρίστατο έν τῇ φαντασίā μου ώς ιδιοκτήτης πανοράματος μαγευτικού, κράζων μοι πρό έκάστης εικόνας: τό Βατικανόν, ό Άγιος Πέτρος, ό Βεζούβιος, ό κόλπος τής Νεαπόλεως.

Και έγώ ένεδός ήσθανόμην έξαπτόμενον τόν πόθον τής εκτελέσεως του μεγάλου περιηγητικού σχεδίου μας.

Άλλ' ούδέποτε ή συνέντευξις δύο μοναρχών εύρε τόσα προσκόμματα, όσα ή ήμετέρα, και ούδέποτε δι' έπισημόν τινα συνάντησιν διεξήχθησαν τόσαι διαπραγματεύσεις, όσαι διά τήν ιδικήν μας. Πάντοτε παρενεβάλλοντο έμπόδια άκούσια ότε μέν ύπ' εκείνου, ότε δέ ύπ' έμού. Διότι, νυν μέν, ότε εκείνος μοι έγραφεν έλθέ, έγώ δέν ήδυνάμην νά έγκαταλείψω τās άκροάσεις... τών καθηγητών μου. Άλλοτε δέ, ότε έγώ τῷ έγραφον είμι έτοιμος, εκείνος δέν ή-

δύνατο νά έγκαταλείψη τās άκροάσεις... τών πελατών του. Αί κατηραμένοι δ' αύται άκροάσεις, καιτοι έτερογενείς, έφερον τό αύτό αποτέλεσμα, κωλύουσαι τήν πραγματοποίησιν του σχεδίου ήμῶν και κρατούσαι άμφοτέρους δεσμίους, εκείνον έντός του έμπορικού του γραφείου και έμέ έπί τών πανεπιστημιακῶν έδωλίων μου.

Ένίοτε δέ και πεζότερα αίτια εκώλυον τήν συνάντησίν μας. Διότι όταν εκείνος άγγέλλων μοι τήν χάριν τής καλλιτεχνικής εκθέσεως μετάβασίν του εις Ρώμην με προσεκαλει εκεί, έγώ διεδίδασα τήν πρόσκλησίν του εις τό βαλάντιόν μου ώς διαταγήν. Άλλ' εκείνο ήρνήθη νά με ύπακούση προφασιζόμενον ισχνότητα και άδυναμίαν και προάγον περι του άδυνάτου νά έπιχειρήση τόσον μακρῷ και έπίπονον ταξείδιον πιστοποιητικά του έπισημοτέρου, δι' έμέ, ιατρού έν Βερολίνω, του κ. Ausgabenbuch, ού τό όνομα έλληνιστί βιβλίον έξόδων μεταφράζεται. Έπιστοποίησι δέ ό ίατρός θλιβεράν τήν κατάστασιν του τρυφερού άσθενούς, ώς εύρισκομένου εις τά πρόθυρα φθίσεως ένεκα καχεκτικής άναιμίας.

Δέν γνωρίζω χαλεπωτέραν άσθένειαν, παντου μέν και πάντοτε, άλλ' ιδίως έν ταίς μεγαλοπόλεσι τής Έσπερίας, από τήν καχεκτικήν άναιμίαν του βαλαντίου. Διό και άνέβαλον προθύμως τήν αναχώρησίν μου, αναμένων καιρούς εύνουστέρους και τήν άνάρρωσιν του προσφιλοῦς μοι άσθενούς.

Ούτως, ότε μέν αί ένασχολήσεις ήμῶν, ότε δέ ή κατάλληλος εύκαιρία και άλλοτε ή άρρωστία του σπουδαστικού μου βαλαντίου παρεκώλυσαν έπί έν έτος τήν έπιχειρήσιν του ταξειδίου. Είχον λοιπόν έξοικειωθῆ πρός τās άποτυχίας ταύτας και έν τῇ διανοίā μου ήρχιζα νά συγχύζω τήν πραγματοποίησιν του τόσον άσφαλώς μελετηθέντος ταξειδίου τούτου μετά τόσων άλλων όνειροπολήσεων, ότε έπῆλθεν ό Αύγουστος και σὺν αύτῷ αί παύσεις τών μαθημάτων και ή άνάρρωσις του βαλαντίου. Πάντων δέ τούτων συμμαχούντων δέν ύπελείπετο άλλο ή ή προσχώρησις τής Ιταλίας εις τήν έν Βερολίνω κλεισθεϊσαν συμμαχίαν ταύτην. Τής Ιταλίας, ούχι ώς κράτους — διότι τούτο είχεν ήδη προσχωρήσει εις τήν αύτρογερμανικήν συμμαχίαν — αλλά τής Ιταλίας, ώς έμπορικής πελατείας του φίλου μου θεωρουμένης.

Διότι έδώ ίσα, ίσα ήτον ό κόμβος. Νά συνολογηθῆ ανακωχή... έμποροπραξιῶν μεταξύ του φίλου μου και τών πελατών του και ούτως, άποσεισας εκείνος έπί μικρόν τόν ζυγόν τών άσχολιῶν του, νά μοι γράψῃ είμι έτοιμος, ώς έγώ είχον γράψει αύτῷ, άμα ώς, παύσας τήν άκροάσιν τών μαθημάτων μου, έπισίστην έν

της επικρούσεως του βαλκαντίου μου, ότι ο ασθενής άνέρρωσεν έντελώς, και άνεγνώρισα ότι προκειμένου περι ταξιδιών, ή μὲν άκρόασις φέρει πάντοτε άπελπισμόν, μόνη δὲ ή επίκρουσις παρέχει ήμιν άσφαλή διάγνωσιν περι τοῦ επικαίρου της έπιχειρήσεως αὐτῶν. Έφ' ᾧ και άπεφάσισα ν' άνακοινώσω τὰς περι επικρούσεως και άκρόασεως θεωρίας μου εἰς τινά ιατρικήν άκαδημίαν ή νά δημοσιεύσω τοῦλάχιστον ταύτα.

Άλλ' έστερήθην άκουσίως μου της δόξης ταύτης, ήν άπαντες οί άπό της συστάσεως του ελληνικοῦ βασιλείου Έλληνες έφευρεται, οί τοσάκις μέχρι τουδε άνακαλύψαντες τὸ άεικίνητον, ή τὸν τετραγωνισμόν του κύκλου, ή τὸ πηδάλιον του άεροστάτου, ήθελον φθονήσει. Διότι έφθασεν έπιστολή του φίλου μου δια μιᾶς έπενεγκούσα τήν πραγματοποίησιν τῶν πολυθρυλήτων σχεδίων και άποδειξάσά μοι, ότι, οὔτε ή της άκρόασεως άδράνεια, οὔτε ή της επικρούσεως έπίδρασις ήθελον ισχύσει νά φέρωσι τὸ άποτέλεσμα τουτο, αν μὴ ο φίλος μου έγραφέ μοι εν τῇ έπιστολῇ έκεινη: «Άμα λάβης τήν παρούσαν ν' άναχωρήσης άμέσως εκ Βερολίνου και νά έλθης εἰς Ρώμην. Μίαν δὲ ήμέραν πρό της άφίξεώς σου εκει τηλεγράφησόν μοι δια νά φθάσω πρό σου».

Και ταῦτοχρόνως άλλη έπιστολή της διευθύνσεως της «Έστίας», προς ήν ειχον άνακοινώσει τὰ μεγάλα περιηγητικὰ σχεδιά μου, με προσεκάλει μετα τὸ πέρας του ταξιδιου μου εἰς τήν αἴθουσαν αὐτῆς, ὅπως διηγηθῶ εἰς τοὺς άναγνώστας της: «ὄλην αὐτὴν τήν θαυμαστὴν ιστορίαν τῶν ὅσα εἶδεν, ήκουσεν, άντελήφθη και έμαθεν ὁ περιφημος περιηγητής κατὰ τήν άξιομνημόνευτον ὁδοιπορίαν του δια μέσου πόλεων, λιμῶν, ὁρέων και σηράγγων!» Τώρα, αν νομίζη τις, ότι ὁ περιφημος περιηγητής, περι οὔ οὔτως έγραφεν ή διεύθυνσις της «Έστίας», ήν ο κ. Ποταγός, άπατάται. Ημην άπλούστατα εἰπὼν, ὃν ή μὲν πρώτη πρόσκλησις ὡδήγησε τότε αὐθημερόν εἰς ένα τῶν δεκαπέντε σιδηροδρομικῶν σταθμῶν του Βερολίνου, ή δὲ δευτέρα φέρει σήμεραν εἰς τὰς στήλας της «Έστίας».

Άλλ' έπειδὴ άνωτέρω έμνήσθην του κ. Ποταγοῦ, σπεύδω νά καθησυχάσω τοὺς άναγνώστας μου δηλῶν ότι ή έμῃ διήγησις έχει τήν πρωτοφανῆ άξίωσιν νά . . . μὴ έχη άξιώσεις. Οὔτε λοιπόν έφορος της βιβλιοθήκης επιδιώκω νά διορισθῶ ένεκα ταύτης, οὔτε συνδρομὰς προς εκδοσιν αὐτῆς ζητῶ. Άλλως τε εἰγὼ δὲν έπεσκέφθην τὰς παρὰ τὸ Άζαρέ άγνώστους χώρας ὅπου λάμπουν τὰ σήμεραν λεγόμενα *μπερλάντια*, ὡς ο κ. Ποταγός. Τούναντίον αἱ χώραι δι' ὧν διήλθον εἰνε γνωστόταται και κείνται εἰς τὸ κέντρον της Εὐρώπης. Άν δὲ σήμεραν

λαμβάνω τήν τόλμην νά προσφέρω εἰς άνάγνωσιν τὰς πτωχὰς μου σημειώσεις και τὰς άτομικὰς μου έντυπώσεις, τουτο ὀφείλεται εἰς τήν φιλόφρονά της «Έστίας» πρόσκλησιν. Ίσως ή διεύθυνσις αὐτῆς έπίστευσεν ότι εἰχε νά κάμη με έπίσημόν τινά περιηγητὴν εξ εκείνων, ὅτινες πληροῦντες τὰ θυλάκιά των λιρῶν στερλιῶν, γεωγραφικῶν χαρτῶν και ὀδηγῶν *Baedeker*, έγκαταλείπουσι τὰς έστίας αὐτῶν και άπέρχονται ἵνα πολλῶν ανθρώπων ἄστυα ἴδωσι και ῥόον γνῶσι. Άλλ' ήπατήθη ή φίλη διεύθυνσις άκριβῶς ὡς πρὸς τήν διεύθυνσιν. Διότι εκεινοί ὀνομάζονται εξ έπαγγέλματος περιηγηται, και έχουσι νά εξοδεύωσι χρῆμα πολὺ, εἰνε δὲ ικανοὶ νά ὑποστῶσι ταλαιπωρίας άπειρους ὅπως τῶν πάντων άντιληφθῶσι και τὰ πάντα ἴδωσιν. Άλλὰ τὸ εἶδος τουτο τῶν Μαμουθ εἰνε τὸ τελευταῖον ἐπιζῆσαν ἐπὶ της γῆς και άπό πολλοῦ ήρχισε και αὐτὸ νά εξαφανίζηται άπό του προσώπου αὐτῆς. Σπανίως νῦν άπαντᾷ, και ειδικώτερον διαπρέπει άπό τινος εἰς τὰ βιβλία και εἰς τὰ θέατρα μόνον.

Έγὼ άπετέλουν τοὺς αντίποδας του εἶδους τουτου τῶν περιηγητῶν. Διότι ήμην τὸ άτελέστερον τῶν εἰδῶν εν τῇ ζωολογικῇ κλίμακι αὐτῶν. Εἶδος τι μαλακίου, σπουδαστῆς - περιηγητῆς καλούμενον. Άνθρωπος δηλαδὴ, έχων μεμετρημένον τὸ χρῆμα εν τῷ θυλακίῳ του. Έχων προῦπολελογισμένα τὰ ποσά, αἵτινα εν εκάστη πόλει θά εξοδεύση, και τὸν χρόνον ὃν εἰς εκαστον μέρος θά κατατρίψη λίαν βραχύν ὀρισμένον: έπισπεύδων δ' εν τούτοις τὰς άναχωρήσεις του, συντομεύων τὰς περιηγήσεις του και κανονίζων εκάστοτε τὰς διαμονὰς του οὔχι άναλόγως του ὑδραργύρου του θερμομέτρου, άλλ' άναλόγως του άργύρου του βαλκαντίου του, και προς τήν θερμοκρασίαν τουτου, οὔχι δὲ τήν της άτμοσφαιρας συμμορφούμενος.

Έάν λοιπόν δὲν άφηγηθῶ περι εκάστης χώρας ήν διέσχισα ὅσα άλλος ήδύνατο περι αὐτῆς νά εἴπῃ, τουτο οὔδὲ ὡς άνακριβεία οὔδ' ὡς έλλειψις δέον νά θεωρηθῆ, άλλὰ ν' άποδοθῆ εἰς τ' άνωτέρω αἵτια και νά εξηγηθῆ άπλούστατα δια του: ἄδύνατον ένεκα τῶν ρηθέντων τὰ πάντα ἴδειν. Άλλως δὲ τοὺς βουλομένους άκριβῶν πληροφοριῶν και σημειώσεων λεπτεπιλέπτων περι οἰασδήποτε χώρας της Εὐρώπης παραπέμπω εἰς τήν σειρὰν τῶν τόμων του *Baedeker*, ὅτινες πρό βραχέος χρόνου εγένοντο ἐπὶ τέλους και εν Έλλάδι γνωστοί, χρησιμεύσαντες μάλιστα ὡς άφορμὴ συζητήσεως περι της άξίας αρχαιολογικῶν διατριβῶν. Άλλὰ νομίζω, ότι αν άπεπειρώμην νά παρεμβάλλω άπό καιροῦ εἰς καιρόν εν τῇ διηγήσει άντιγραφὰς εξ αὐτῶν, τὸ ὄνθυλευμα θά ήτο λίαν δυσχώνευτον δια τοὺς άναγνώστας της «Έστίας».

Και τώρα, άφού, ὡς ὁ Θεουκιδίδης, ἔστι

πρὶν ἐξιστορήσῃ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐξέθηκε τὰ αἷτια αὐτοῦ, ἔπραξα κ' ἐγὼ, ἐκθέσας τὰ αἷτια ἅτινα καὶ περιηγητὴν μὲ κατέστησαν καὶ εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἐστίας» μὲ ὠδήγησαν, φρονῶ ὅτι ὀφείλω νὰ ἐξαγάγω ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἔν συμπέρασμα.

Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ποῖον;

Ὅτι δι' ὅλων τῶν ρηθέντων κατώρθωσα νὰ σὰς προσφέρω εὐσχήμως καὶ κεκαλυμμένως ἕνα *πρόλογον!*

Ἐν Βερολίῳ.

P.

[Ἐπειτα συνέχεια].

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ἀληθεύει μὲν τὸ ρηθὲν ὑπὸ πολλῶν, ὅτι ἀριθμοὶ κυβερνοῦσι τὸν κόσμον· οὐχ ἤττον δὲ ἀληθεύει ὅτι ἀριθμοὶ δεικνύουσι, πῶς ὁ κόσμος κυβερνᾶται. Ὁ βρετανὸς Μύλχαλ, ἐπιχειρήσας νὰ ποιήσῃ φανερωτέραν ἢν ἡ ἀνθρωπότης ἔλαθεν ἐπίδοσιν ἐν ταῖς τέχναις, τῇ γεωργίᾳ, τῇ ἐμπορίᾳ, τοῖς ἐργοστασίοις, τῇ ἐκπαιδεύσει, τοῖς σιδηροδρόμοις καὶ τῇ καθόλου εὐημερίᾳ, ἐστήριξε τὰς ἐρεῦνας τοῦ μόνου εἰς ἀριθμοὺς καὶ κατέληξεν εἰς συμπέρασματα ὅσον ἀληθῆ, τοσοῦτον καὶ εὐφρόσυνα, περιοριζόμενα εἰς μόνην τὴν καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδα, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1800 μὲχρι τοῦ 1882.

Καταπληκτικὴν αὐξήσιν ἔλαβεν ἐν πρώτοις ὁ πληθυσμὸς, ἰδίως παρὰ ταῖς ἡμερωμένους ἔθνεσιν· Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ συναμφότεροι ἐπληθύνθησαν κατὰ 300 τοῖς 100, οἱ δὲ ἄλλοι τῆς Εὐρώπης λαοὶ κατὰ 63· διὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα κατέχει νῦν τὴν αὐτὴν σχεδὸν θέσιν καὶ ἡ λατινικὴ ἐπὶ τῶν Καισάρων. Τῷ μὲν 1800 ἔλαλει τὴν ἀγγλικὴν ἢ ὀγδόην μερὶς τοῦ ἡμερωμένου κόσμου· σήμερον δὲ λαλεῖ αὐτὴν ὡς γλῶσσαν μητρικὴν ὅλον τεταρτημόριον αὐτοῦ. Αἰσίαν ῥοπήν ἐπὶ τὴν παράτασιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἔχουσι οὐ μόνον τὸ κλῆμα καὶ οἱ ὑγειονομικοὶ θεσμοί, ἀλλὰ καὶ οἱ θεσμοὶ οἱ πολιτικοί. Ὁ πολιτισμὸς παρατείνει τὴν κατὰ μέσον ὄρον διάρκειαν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὅστις ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ εἶνε τανῦν κατὰ 23 ἔτη μακρότερος ἢ πρὸ μιᾶς πεντηκονταετηρίδος. Διὰν προέκοψεν ἡ περιποίησις καὶ εἰσαγωγή τῶν τροφίμων, οὐχὶ ἀπλῶς ἕνεκα σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοκινήτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς καταργήσεως ἀδίκων νόμων ἐπὶ τῶν δημητριακῶν. Ἀρίστης ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τροφῆς ἀπολαύουσι νῦν Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοί· ἡ δὲ στατιστικὴ των ἐμπεδοῖ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Λαγγράνζ, ὅτι εὐδαιμονέστατον εἶνε τὸ ἔθνος, οὐ τινος τὰ μέλη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρεωφαγοῦσι καθ' ἑκάστην. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Μύλχαλ, πρέπει νὰ κα-

ταστῇ εὐωότερον καὶ τὸ κρέας καὶ δὴ καὶ ὁ σίτος, ὅπόταν διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν βελτιώσεων καταστῶμεν ἱκανοὶ νὰ ἐπωφελώμεθα, πλὴν τοῦ κρέατος παρὰ τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τὰ ἀνεξάντλητα προϊόντα τῶν πεδιάδων τῆς Αὐπλάτας καὶ τῆς Αὐστραλίας. Βόρειος Ἀμερικῆ, Λαπλάτα, Αὐστραλία δύνανται κάλλιστα νὰ θρέψωσιν ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἄνευ τοῦ ἐλαττώσαι πολὺ τὰς ἀποθήκας των. Ἦττον εὐφρόσυνος εἶνε ἡ παρατήρησις, καθ' ἣν ἡ τῶν πνευματικῶν ποτῶν χρῆσις αὐξάνεται ταχύτερον τοῦ πληθυσμοῦ. Μόνη ἡ Ἰταλία ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ οἶνον ἀρκοῦντα εἰς τὴν ἡμίσειαν τῆς Εὐρώπης, ἐὰν ἠπίστατο νὰ τὸν παρασκευάζῃ ἐπιστημονικώτερον, ὥστε νὰ μὴ φθειρήται κατὰ τὴν ἐξαγωγήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετηρίδα προέκοψεν ἡ γεωργία ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πλείτερον ἢ κατὰ τὰς πρόσθεν δώδεκα ἑκατονταετηρίδας. Πρωταγωνιστοῦσι δὲ ἐν τῇ γεωργίᾳ οἱ Γάλλοι, διότι παρὰ τούτοις οἱ ἀγρόται εἶνε γαιοκτῆμονες· ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ὁμῶς ἔποψιν τὸ σύστημα δὲν εἶνε ἀνεπίληπτον, ὅσον ἐπὶ εὐρυτάτων κτημάτων, διὰ τὴν σπατάλην τῆς ἐργασίας. Ἀμερικανὸς ἐργολάβος, καλλιερῶν κτῆμα 100 τετραγωνικῶν μιλίων μεθ' ἑκατὸν μόνον μισθωτῶν, ῥαδίως πορίζεται τοσοῦτον σῆτον, ὅσον πεντακισχίλιοι ἀγρόται ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ τὰ τῆς γεωργίας ἔχουσι οἰκτρῶς ἕνεκα τῆς δεινοτάτης ῥοπῆς τῶν ὑποθηκῶν. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Βατερλῷ μάχης τὰ δαπανήματα ἐν Εὐρώπῃ ἐτριπλασιάσθησαν· οἱ δὲ φόροι καὶ οἱ δασμοὶ ἐτετραπλασιάσθησαν· ἕκαστος τῶν πολιτῶν τελεῖ διπλασίονα ἢ καὶ τριπλασίονα, πλὴν τῶν ἐν τῇ Μ. Βρετανίᾳ, ἔνθα ἐπῆλθεν ἐλάττωσις 4 τοῖς 100. Ἡ Ἀγγλία καθ' ἑαυτὴν, ἄνευ τῶν ἀποικιῶν τῆς, κέκτηται τὸ πεμπτημόριον τοῦ κεφαλαίου ὅλης τῆς ὑψηλίου· πᾶς Ἀγγλος δὲ ἔχει τριπλασίονα παντὸς ἄλλου Εὐρωπαίου. Κατὰ τινα περιέργον σύμπτωσιν, ἡ κατὰ μέσον ὄρον περιουσία ἐκάστου πολίτου εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις, εἰ καὶ ὁ πλοῦτος ἐνταῦθα ὑπάρχει διανεμημένος μᾶλλον ἰσομέτρως ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ, διότι ὀλίγοι μὲν εἶνε βαθύπλουτοι, ὀλιγώτεροι δὲ πάνυ ἐνδεεῖς. Τὸ ἐμπόριον τῆς ὑψηλίου ὠκταπλασιάσθη, ὡς αὐξήθη δωδεκάκις ταχύτερον τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν μιᾷ πεντηκονταετηρίδι ἐτριπλασιάσθη ἡ ναυτιλία· ἐν κατάστημα ἐν Γλασκοβίᾳ ἐξαρτίζει κατ' ἔτος πλείονα σκάφη παρ' ὅλον τὸν στόλον, ὃν ἡ βασιλισσα Ἐλισάβετ ἀντέταξε τῷ ἰσπανικῷ· ἡ δὲ Ἀγγλία ἐξάγει ἀνθρακας, δι' ὧν νὰ πληρώσῃ ἅπαντα τὰ ἐμπορικὰ σκάφη τῆς ὑψηλίου. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐν Βατερλῷ μάχης ἐτριπλασονταπλασιάσθη ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου· ὑπὸ ταύτην δὲ πάλιν τὴν ἔποψιν πρωταγωνιστεῖ ἡ